

ATROF-MUHIT VA IJTIMOYIY TA'SIRNI BAHOLASH BO'YICHA QISQACHA XULOSA

O'zbekiston hukumati Osiyo infratuzilmaviy investitsiyalar banki (OIB) bilan birgalikda *Buxoro yo'l tarmog'ini yaxshilash loyihasining 2-bosqichi: Navoiy va Buxoro viloyatlarida M37 milliy avtomagistralini qayta tiklash (loyiha) va Buxoro shahrining yangi g'arbiy aylanma yo'lini qurish* loyihasini tayyorlamoqda. Loyiha yo'l holatini yaxshilash, xavfsizlikni oshirish, shuningdek, ushbu muhim yo'lak bo'ylab samaradorlik va umumiy transport harakatini oshirishga qaratilgan.

M37 avtomobil yo'lini tiklash milliy dasturining 1-bosqichi M37 avtomagistralining 207-km dan 276-km gacha, taxminan 69 km ni qamrab oladi. Navoiy viloyatining Qiziltepa tumani, hamda Buxoro viloyatining G'ijduvon, Vobkent va Buxoro tumanlari orqali o'tadi. Magistral qayta ta'mirlanib, har bir yo'nalishda ikki qatorli va yirik aholi punktlarida har bir yo'nalishda uch qatorli ikki qatnovli qismga aylantiriladi. Taxminan 12 km yangi yo'l qurilmoqda: taxminan 7,5 km Buxoro shahrining g'arbiy aylanma yo'l va taxminan 4,5 km Buxoro halqa yo'lga ulanish qismi. Shuningdek, turli darajadagi yo'llar kesishgan sakkizga yaqin yangi yo'l o'tkazgichlar quriladi. Ishlar ikkita shartnomaga (1 va 2-lotlar) bo'lingan. Osiyo infratuzilmaviy investitsiyalar banki (OIB) bilan birgalikda tayyorlanayotgan loyiha uchun Avtomobil yo'llari qo'mitasi mas'ul hisoblanadi. M37 ning qolgan qismi (276 dan 365 km gacha) uchun ushbu atrof muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash (AITB) hisobotida qamrab olinmagan.

1-jadval: Loyihaning asosiy parametrlari

Lokatsiya	M37 avtomobil yo'lining Qiziltepa tumani (Navoiy viloyati) hamda G'ijduvon, Vobkent va Buxoro tumanlari (Buxoro viloyati) hududidagi 69 km qismi (207-km dan 276-km gacha).
Yangi yo'l	Taxminan 12 km: Buxoro shahrining g'arbiy aylanma yo'li (taxminan 7,5 km) va Buxoro halqa yo'lga ulanish qismi (taxminan 4,5 km)
Yo'l bo'yicha me'yor	IB toifadagi ikki qatorli qatnov qismi: har bir yo'nalishda ikki qatorli, yirikroq aholi punktlarida uch qatorli; qishloq joylarda hisobiy tezlik 120 km/soat; qishloq joylarda beton qoplama, aholi punktlarida asfalt.
Tutashmalar	Yo'llar turli sathlarda kesishadigan 8 ta yo'l tutashuvlari (turli sathli yo'l tutashmalari)
Qurilish	Ikkita qurilish shartnomasi (1 va 2-lotlar); taxminan 36 oy
Bugungi transport oqimi	Buxoro yaqinida kuniga taxminan 65 000 tagacha transport vositasi; ularning 10–25 foizini og'ir yuk mashinalari tashkil etadi.
Egallangan yerlar	Taxminan 92 gektar, deyarli hammasi qishloq xo'jaligi yerlari; uylar buzilmaydi.
Yerni egallash ta'siriga uchraganlar	179 ta mulkdor va foydalanuvchilar: 105 ta fermer xo'jaliklari, 57 ta yo'l bo'yidagi korxonalar egalari, 4 ta xonadonning to'siqlari yoki xo'jalik binolariga ta'sir ko'rsatiladi, 13 ta jamoat obyekti.
Kesiladigan daraxtlar	1-2-lotlarda 11 351 ga yaqin daraxt va butalar; Har bir olib tashlangan ko'chat o'rniga 10 tadan ko'chat ekiladi.
Maslahatlashuvlar	To'rtta guruh muhokamasida qatnashgan 87 nafar ayollar; erkaklar va davlat idoralari vakillari bilan o'tkazilgan muhokamalar; 234 ta uy xo'jaliklari bilan so'rovnomalar.

Atrof-muhit va
ijtimoiy ta'sirlarni
boshqarish
xarajatlari

Taxminan 5,0 million AQSH dollari, shu jumladan Ko'chirish bo'yicha harakatlar
rejasi uchun taxminan 2,76 million AQSH dollari (Davlat byudjeti)

Bugungi kunda Buxoro yaqinidagi M37 yo'lidan kuniga 65 000 tagacha transport vositasi o'tadi va ularning 10–25 foizini og'ir yuk mashinalari tashkil etadi. Yo'lning 212- va 276-kilometrlar oralig'ida 2025-yilda 30 ta yo'l-transport hodisasi qayd etilgan; ularda 4 kishi (barchasi piyodalar) halok bo'lgan va 30 kishi jarohatlangan. Hodisalarning 43 foizi tunda sodir bo'lgan, yo'lda esa deyarli yoritish tizimi, piyodalar o'tish joylari yoki aholi punktlari ichida piyodalar yo'laklari mavjud emas. Loyiha yo'l harakati xavfsizligi va qatnov sharoitlarini yaxshilashi, shuningdek, qurilish davrida mahalliy aholi, jumladan, xotin-qizlar uchun ish o'rinlari yaratishi kutilmoqda. Qurilish ishlarining eng faol bosqichida bir necha yuz nafar ishchi talab etiladi va malaka talab etmaydigan yoki qisman malaka talab qiladigan ish o'rinlarining aksariyati tumanlardagi mahalliy aholiga berilishi ko'zda tutilgan. So'rovnoma qatnashgan uy xo'jaliklari yo'l xarajatlarining kamayishini (70%), transport qatnovi imkoniyatlarining yaxshilanishini (55%), vaqt tejallishini (36%) va biznesning rivojlanishini (25%) kutmoqdalar.

AITBning maqsadi: Ushbu atrof-muhitga va ijtimoiy ta'sirni baholashning (AITB) maqsadi loyiha bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan salbiy ekologik va ijtimoiy ta'sirlarni aniqlash, bashorat qilish va baholashdan iborat. AITB asosiy xavflarni, ularning oldini olish, kamaytirish va boshqarish choralarini, odamlar bilan maslahatlashuvlar qanday o'tkazilgani va o'tkazilishini, ular qanday shikoyat qilishlari mumkinligini va keyingi qadamlarni tavsiflaydi. Shuningdek, ushbu ta'sirlarni minimallashtirish va ijobiy natijalarni oshirish uchun yumshatish choralarini ishlab chiqadi. Ushbu yondashuv loyihaning barqarorligini va O'zbekistonning milliy ekologik qonunlari va siyosatiga, shuningdek, OIIBning Atrof-muhit va ijtimoiy siyosatida (AIS) belgilangan ekologik va ijtimoiy xavfsizlik standartlariga muvofiqligini ta'minlashga qaratilgan.

Toifalash: Loyiha OIIB ning AIS ga muvofiq A toifasi sifatida tasniflanadi, bu toifa qaytarib bo'lmaydigan, kumulyativ, xilma-xil yoki taxmin qilib bo'lmaydigan xususiyatga ega bo'lgan hamda atrof-muhit va ijtimoiy sohaga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimoli yuqori bo'lgan loyihalarga beriladi. Ushbu tasniflash Buxoroning taxminan 12 km g'arbiy aylanma yo'li va loyiha yo'lagi bo'ylab taxminan sakkizta yangi turli darajali yo'l tutashuvining qurilishi bilan bog'liq bo'lgan hamda aholi punktlari, qishloq xo'jaligi va tijorat ob'ektlariga ta'sir ko'rsatadigan jiddiy va asosan ortga qaytarib bo'lmaydigan jismoniy hamda iqtisodiy ko'chish jarayonlarini, shuningdek, qishloq xo'jaligi yerlarining infratuzilma maqsadlarida foydalanish uchun doimiy ravishda o'zgartirilishi va faqat 1–2-lotlar doirasida taxminan 11 351 ta daraxtning kesib tashlanishini o'z ichiga oladi. Loyiha ikki viloyat (Navoiy viloyatining Qiziltepa tumani hamda Buxoro viloyatining G'ijduvon, Vobkent va Buxoro tumanlari) hududini qamrab olishi hamda keng va xilma-xil maydonda yerlarni ajratib olish va aholini ko'chirish, biologik xilma-xillik, madaniy meros, shuningdek, aholi salomatligi va xavfsizligi kabi bir vaqtning o'zida yuzaga keladigan ko'plab ekologik va ijtimoiy xavf sohaslarini o'z ichiga olishi hisobga olinsa, uning ta'siri xilma-xil va jamlanma xususiyatga ega deb baholanadi.

Asosiy tadqiqotlar: Baholash 2026-yilda mavjud ma'lumotlarni ko'rib chiqish va tadqiqotlarni birlashtirdi. O'simlik va hayvonlar bahorda (mart-may oylarida) kuzatib borildi, bunda yangi aylanma yo'l bo'ylab eng intensiv kuzatuvlar o'tkazildi va mavjud yo'l bo'yidagi chorrahalar, kanal kesishmalari va daraxtlar chizig'ida maqsadli kuzatuvlar o'tkazildi. Aprel oyida daraxtlar va aktivlarni birgalikda inventarizatsiya qilish amalga oshirildi. May va iyun oylarida havo sifati, shovqin, suv va transport harakati tekshirildi. To'rtta tumandagi 234 ta xonadonda uy xo'jaliklarini o'rganish o'tkazildi va iyun-iyul oylarida maslahatlashuvlar o'tkazildi. Har bir ta'sir uning darajasi, davomiyligi, ehtimolligi va hajmi, shuningdek, ta'sirlangan odamlar yoki resurslarning qanchalik sezgirligiga qarab baholandi. So'ngra eng muhim ta'sirlarni oldini olish, kamaytirish yoki kompensatsiya qilish uchun chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Maslahatlashuvlar: Manfaaddor tomonlar bilan maslahatlashuvlar 2026-yil iyun-iyul oylarida Buxoro va Navoiy viloyatlaridagi to'rtta loyiha tumanida AITB davomida o'tkazildi. O'simlik va hayvonlar bahorda (mart-may oylarida) kuzatib borildi, bunda yangi aylanma yo'l bo'ylab eng intensiv kuzatuvlar o'tkazildi va mavjud yo'l bo'yidagi chorrahalar, kanal kesishmalari va daraxtlar chizig'ida maqsadli kuzatuvlar o'tkazildi. Aprel oyida daraxtlar va aktivlarni birgalikda inventarizatsiya qilish amalga oshirildi. May va iyun oylarida havo sifati, shovqin, suv va transport harakati tekshirildi. To'rtta tumandagi 234 ta xonadonda uy xo'jaliklarini o'rganish o'tkazildi va iyun-iyul oylarida maslahatlashuvlar o'tkazildi. Har bir ta'sir uning darajasi, davomiyligi, ehtimolligi va hajmi, shuningdek, ta'sirlangan odamlar yoki resurslarning qanchalik sezgirligiga qarab baholandi. So'ngra eng muhim ta'sirlarni oldini olish, kamaytirish yoki kompensatsiya qilish uchun chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Yer, mulk va tirikchilik manbalari: Eng muhim ijtimoiy ta'sir — bu yerlarni ajratib olish jarayonidir. Yerlarning aksariyati yangi aylanma yo'l va yangi yo'l tutashuvlari uchun — ya'ni ilgari yo'l sifatida foydalanilmagan hududlarda — talab etiladi. Ko'chish bo'yicha harakatlar rejasi (KHR) doirasida taxminan 179 ta xo'jalik, jumladan, fermerlar va yo'l bo'yidagi tadbirkorlik subyektlari ta'sirga uchraydi. Ayrim qishloq xo'jaligi yerlari doimiy ravishda yo'l maqsadlariga o'tkaziladi, ba'zi xo'jaliklar va korxonalar esa yer, inshootlar, daraxtlar yoki daromadlarini yo'qotadi. KHR doirasida:

- ta'sirga uchragan mulkdorlar oldindan xabardor qilinadi va ularning mulki alohida baholanadi;
- kompensatsiya puli mulkni to'liq qayta tiklash qiymati asosida belgilanadi va ta'sirga uchragan har bir uchastkada ishlar boshlanishidan oldin to'lab beriladi;
- daromadidan ayrilgan fermerlar va tadbirkorlarga tirikchilikni ta'minlash bo'yicha ko'mak, jumladan, biznesni boshqa joyga ko'chirish va qayta ro'yxatdan o'tkazishda yordam hamda qurilish ishlariga jalb etilishda ustuvorlik taqdim etiladi;
- ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar, shu jumladan, ayollar boshchiligidagi oilalar qo'shimcha yordam oladilar;
- ta'sirga uchragan shaxslar bilan jarayon davomida doimiy maslahatlashuvlar olib boriladi va ular istalgan vaqtda shikoyat qilish huquqiga ega bo'ladilar.

KHR (Ko'chirish bo'yicha harakatlar rejasi) doirasida kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lmagan, biroq amalga oshirilayotgan ishlar tufayli (masalan, sug'orishning to'xtab qolishi yoki kirish yo'llarining to'silishi oqibatida) vaqtincha daromad yo'qotgan fermerlar

va tadbirkorlar shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi orqali murojaat qilishlari mumkin. Tegishli ma'lumotlar va huquqlar KHRda keltirilgan.

Yo'l harakati, kirish va yo'l xavfsizligi: Qurilish ishlari ko'proq tirbandlikni keltirib chiqaradi va ishlar uylar, bizneslar, qishloq xo'jaligi yerlari, sug'orish kanallari, maktablar, tibbiyot muassasalari, masjidlar va bozorlarga kirishni vaqtincha to'sib qo'yishi va aholi punktlarini ajratishi mumkin. Pudratchilar quyidagilarni bajarishlari shart:

- ish boshlanishidan oldin tasdiqlangan yo'l harakatini boshqarish rejasiga amal qilish, marshrutlash, belgilar, bayroqlar o'rnatish, tezlikni boshqarish, yo'nalishlarni o'zgartirish haqida oldindan xabar berish va maktab vaqtida maktablar yaqinida og'ir transport vositalarining harakatlanish cheklovlarini o'z ichiga olish;
- har bir shartnoma uchun kirish rejasini tayyorlash, kirishni ochiq qoldirish yoki har bir ta'sirlangan uy, biznes, dala, kanal, maktab, tibbiyot muassasasi va jamoat xizmati uchun imzolangan muqobil yo'lni taqdim etish va keyin uni tiklash;
- ishlardan oldin va keyin yo'nalishlarni o'zgartirish uchun ishlatiladigan mahalliy yo'llarni o'rganish va har qanday zararni tuzatish.

Yo'l ochilgach, loyihada piyodalar o'tish joylari, yo'l belgilari va yoritish tizimlari (ayniqsa, maktablar va aholi punktlari yaqinida), shuningdek, chorva mollari o'tish joylari nazarda tutilgan.

Ishchilar, ish o'rinlari va ayollar: Qurilish mahalliy ish o'rinlarini, shu jumladan ayollar uchun ham yaratadi. Hududdan tashqaridagi ishchilar jamoalarga bosim o'tkazishi va ta'qib va genderga asoslangan zo'ravonlik xavfini tug'dirishi mumkin. Pudratchilar ishchilarning xulq-atvor kodeksi, xavfsiz ish sharoitlari va ishchilar uchun alohida shikoyat jarayoni bilan Mehnatni boshqarish rejasiga amal qilishlari shart. Gender bo'yicha harakatlar rejasi pudratchilarning ishchi kuchida ayollarning minimal ulushini belgilaydi (malakasiz va yarim malakali ishlarning 10%, professional va texnik ishlarning 25% va ma'muriy va jamoatchilik bilan aloqa qilish ishlarining 30%), ayollarga kompensatsiya olish uchun to'g'ridan-to'g'ri va teng huquqli imkoniyat beradi va ta'qib va zo'ravonlik haqidagi shikoyatlar uchun maxfiy yo'lni ta'minlaydi.

Aholi salomatligi, xavfsizlik va madaniy meros: Ish maydonlari xavfsizligi ta'minlanadi, chang va shovqin nazorat qilinadi hamda ishchilar o'rtasida yuqumli kasalliklarning oldini olish choralari ko'riladi. Aylanma yo'l yaqinidagi ikkita qabriston himoya bufer zonasi orqali chetlab o'tiladi. Agar arxeologik topilmalar aniqlansa, ular baholanmaguncha ishlar to'xtatib turiladi. Buxoroning tarixiy markazi yaqinida tarixiy binolarning holati o'rganiladi hamda qurilishdan oldin va qurilish jarayonida tebratishlar nazorat qilib boriladi.

Atrof-muhitga ta'sir va uni boshqarish choralari: Yo'nalish tarixiy Zarafshon daryosi vohasi — asosan tekis qishloq xo'jaligi yerlari, bog'lar, kanallar va aholi punktlari hududidan o'tadi. 2026-yilning may va iyun oylarida o'tkazilgan tekshiruvlar shuni ko'rsatadiki, kuzatuv nuqtalarida havo sifati va shovqin darajasi milliy standartlarga mos keladi; biroq oltingugurt dioksidi ko'rsatkichlari milliy chegaraviy me'yorga yaqin hamda Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tavsiyalaridan yuqori darajada qayd etilgan.

Yashash muhiti va yovvoyi tabiat: Yo'nalish bo'ylab yerlarning aksariyati uzoq vaqtdan beri odamlar tomonidan foydalanib kelinayotgan qishloq xo'jaligi yerlari, bog'lar, kanallar va aholi punktlaridan iborat. Qurilish ishlari olib boriladigan hududda tabiiy yashash muhiti yoki alohida qimmatga ega yashash hududi aniqlanmagan. O'zbekiston Qizil kitobiga kiritilgan ikki tur — Zarafshon qirg'ovuli va Buxoro zarg'aldog'i qayd etilgan. Ularni muhofaza qilish maqsadida:

- hududni tozalash ishlaridan oldin qirg'ovullar bo'yicha tekshiruv o'tkaziladi; agar ular aniqlansa, ishlar to'xtatiladi va tegishli organlar xabardor qilinadi;
- zarg'aldoqsimon qushlar (tit) yashash hududidagi himoya daraxtzorlarini tozalash ishlari ko'payish davridan (aprel–iyun oylari) tashqari vaqtga rejalashtiriladi hamda imkon qadar yetilgan daraxtlar saqlab qolinadi;
- daraxtlar yoki ko'prik inshootlarini olib tashlash yoki ularda ish olib borishdan oldin faol uyalar va ko'rshapalaklarning makonlari mavjudligi tekshiriladi; bunda ekolog ishni ma'lum bir hududda to'xtatib turish vakolatiga ega bo'ladi;
- kanal qirg'oqlari muhofaza qilinadi.

Ko'rshapalaklarning kanallar va daraxtzorlar bo'ylab ozuqa izlayotgani kuzatildi, biroq ularning turini aniqlashning imkoni bo'lmadi; shu sababli, ish boshlashdan oldin ularning tunash joylarini tekshirish talab etiladi.

Daraxtlar: 1–2-lotlar bo'yicha jami 11 351 ga yaqin daraxt va butalar (asosan mevali va manzarali daraxtlar) olib tashlanadi. Ushbu ko'rsatkichni kamaytirish maqsadida loyiha optimallashtirildi, natijada avvalgi variantlarga qaraganda kamroq daraxtlarga ta'sir ko'rsatiladigan bo'ldi. Daraxtlar olib tashlanishidan oldin sanab chiqiladi va ularning holati qayd etiladi; ularni kesish uchun tegishli organlardan ruxsat olish talab etiladi. Olib tashlangan har bir daraxt yoki buta uchun 10 ta ko'chat ekiladi va kamida ikki yil davomida parvarish qilinadi hamda ularning o'sib ketishi nazorat qilib boriladi. Xususiy mulkdagi daraxtlar uchun mulkdorlarga kompensatsiya to'lanadi. Har bir pudratchi o'z shartnomasi doirasida daraxtlarni boshqarish va ekish rejasini ishlab chiqadi.

Chang va shovqin: Pudratchilar chang (suv sepish va transport vositalari tezligini cheklash) va shovqin (shovqinli uskunalardan foydalanish vaqtini cheklash) darajasini nazorat qilishlari hamda monitoring natijalariga ko'ra zarur deb topilgan joylarda shovqindan himoyalovchi to'siqlarni o'rnatishlari shart. Ko'prik qurilishi ishlari va tarixiy markaz yaqinida shovqin va tebranish darajasi nazorat qilib boriladi.

Daryolar, kanallar va suv: Zarafshon daryosi kesishmasidagi ishlar suv sifati nazorat qilingan holda va imkon qadar daryo qirg'og'iga ta'sir ko'rsatmaydigan tarzda olib boriladi. Kanal bo'yicha ishlar suvdan foydalanuvchilar uyushmalari bilan kelishilgan holda, sug'orishning eng muhim davrlariga to'g'ri kelmaydigan muddatlarda amalga oshiriladi; suv oqimi to'xtatilishiga to'g'ri kelgan hollarda esa vaqtinchalik aylanma sug'orish tizimi tashkil etiladi. Ish joylari va ishchilar shaharchalarida yoqilg'i, chiqindilar va oqava suvlar qat'iy nazorat ostida bo'ladi. Loyihada kuchli yog'ingarchilik va issiq havo sharoitlariga moslashish maqsadida drenaj tizimi hamda boshqa zarur choralar ko'zda tutilgan.

Iqlim: Loyiha kuchli yog'ingarchilik va issiq haroratga moslashish uchun drenaj tizimi hamda boshqa choralarni o'z ichiga oladi.

Gender: Uy xo'jaliklari bo'yicha so'rovnoma (to'rtta loyiha tumanida 234 respondent) genderni xos doimiy zaifliklar, jumladan, ayollarning uy xo'jaligi daromadlari va moliyaviy qarorlari ustidan cheklangan nazorati, uy xo'jaliklarining 18,4 foizi ayollarning kompensatsiya to'lovlaridan foydalanishidagi to'siqlar, ayniqsa qorong'i tushgandan keyin cheklangan harakatlanish va xavfsizlik muammolari aniqlandi. Alohida Gender harakatlar rejasi (GAP) tayyorlandi, u loyiha muassasalarida ayollarning vakilligiga qaratilgan 19 ta tadbirni, pudratchilar uchun tabaqalashtirilgan bandlek maqsadlarini (10% malakasiz va yarim malakali, 25% professional va texnik, 30% ma'muriy va jamoatchilik bilan aloqa lavozimlari), kompensatsiyadan adolatli va to'g'ridan-to'g'ri foydalanishni, norasmiy ayollar tomonidan boshqariladigan korxonalarni va RAPdagi de-fakto ayollar boshchiligidagi uy xo'jaliklarini aniqlashni, omon qolganlarga yo'naltirilgan genderni asoslangan genderni asoslangan zo'ravonlik/genderni asoslangan ekspluatatsiya/jinsiy tazyiqlar oldini olish va yo'naltirish mexanizmlarini, shuningdek, shuningdek, kompensatsiya, turmush sharoitlarini tiklash va ayollar uchun shikoyatlarni hal qilishning yakuniy darajasini monitoring qilishni o'z ichiga oladi. Loyihani muvofiqlashtirish guruhida ham, loyihani boshqarish bo'yicha maslahatchi jamoasida ham maxsus gender bo'yicha mutaxassis lavozimlari tashkil etildi.

Yengillashtiruvchi choralar qo'llanilganidan keyingi ta'sirlarning ahamiyati: Choralar amalga oshirilgach, yerlarni ajratib olish hamda kengaytirilgan yo'lning aholi harakatlanishi uchun doimiy to'siq bo'lib qolishi o'rtacha darajadagi ahamiyatga ega bo'lib qoladi. Boshqa barcha ta'sirlar darajasi past bo'lishi kutilmoqda. Yuqori darajadagi ta'sirlar kutilmayapti.

2-jadval: Yumshatish choralaridan keyingi asosiy ta'sirlar va kutilayotgan ahamiyatlilik

Asosiy ta'sir	Asosiy choralar
Yerlarni egallab olish va aholini ko'chirish	Ishlar boshlanishidan oldin to'liq qayta tiklash qiymati bo'yicha kompensatsiya; tirikchilikni ta'minlashga ko'maklashish; zaif qatlamga mansub xonadonlarga qo'shimcha yordam
Kengaytirilgan yo'lning doimiy to'siqlik ta'siri	Loyiha tarkibiga kiritilgan kesishmalar, yer osti o'tish yo'llari va kirish-chiqish joylari
Transport harakati, kirish imkoniyati va yo'l harakati xavfsizligi	Yo'l harakatini boshqarish rejasi; har bir shartnoma bo'yicha kirish-chiqish rejasi; maktab hududidagi choralar
Daraxtlar va yashash muhitining yo'qolishi	Optimallashtirilgan loyiha; har bir olib tashlangan daraxt evaziga 10 ta ko'chat ekish; tozalash ishlaridan oldingi tekshiruvlar; ko'payish davridan tashqari vaqtda amalga oshirish
Chang, shovqin va tebranish	Changni bostirish; cheklangan ish vaqti; zarur hollarda shovqindan himoyalovchi to'siqlar; monitoring
Tashqaridan kelgan ishchilar, tazyiq va zo'ravonlik	Xulq-atvor kodeksi; shikoyat berishning alohida yo'llari; ayollar uchun mo'ljallangan sharoitlar va bandlek choralari
Daryolar, kanallar va sug'orish	Suv foydalanuvchilar uyushmalari bilan kelishilgan ishlar; vaqtinchalik sug'orish aylanma kanali; daryo qirg'og'iga tegmaslik ta'minlandi.
Madaniy meros	Ikki qabriston atrofidagi bufer zona; tasodifiy topilmalar bo'yicha tartib-qoida; tarixiy markaz yaqinida tebranishlarni monitoring qilish

Boshqaruv va monitoring: Avtomobil yo'llari qo'mitasi Avtoyo'linvest agentligi orqali atrof-muhit va ijtimoiy ko'rsatkichlar uchun mas'uldir. U atrof-muhit va ijtimoiy soha mutaxassislari, jumladan, gender bo'yicha mutaxassis bilan loyiha boshqaruvi idorasini tashkil qiladi. Loyiha boshqaruvi bo'yicha maslahatchi (nazoratchi maslahatchi) pudratchilarni nazorat qiladi va har bir pudratchi shartnoma uchun tayyorlaydigan uchastka rejalarini ko'rib chiqadi: yo'l harakati, kirish, daraxtlarni boshqarish va ekish, mehnat, ishchilar lagerlari va xavfsizlik. Atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruv rejasi AITBdagi chora-tadbirlarni mas'uliyat, muddat va xarajatlar tizimiga aylantiradi, bunda loyihani boshqarish ofisi, nazorat qiluvchi maslahatchi va pudratchilar uchun treninglar o'tkaziladi. KHR yerlarni o'zlashtirish va kompensatsiya, ishchilar bilan mehnatni boshqarish rejasi, ayollar bilan gender harakatlar rejasi va manfaatdor tomonlarni jalb qilish rejasi bilan maslahat va shikoyatlarni ko'rib chiqadi.

Monitoring ikki qismdan iborat: chora-tadbirlarning bajarilishini tekshiradigan muvofiqlik monitoringi va yo'nalish bo'ylab taxminan 14 ta joyda havo sifati, shovqin, yer usti suvlari sifati va biologik xilma-xillikning atrof-muhit sifati monitoringi. Pudratchilar tekshiruvlarni amalga oshiradilar va nazoratchi maslahatchi ularning ishini tekshiradi. Mustaqil, sertifikatlangan monitoring agentligi har olti oyda muvofiqlik, atrof-muhit sifati, shikoyatlar va har qanday tuzatish choralari haqida hisobot beradi va hisobotlar OIBga yuboriladi. Atrof-muhit va ijtimoiy boshqaruvning taxminiy qiymati KHR bilan birgalikda taxminan 5 million AQSh dollarini tashkil etadi.

Ma'lumotlarni taqdim etish, maslahatlashuvlar va oshkor qilish: AITB (Atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirni baholash), KHR (Ko'chish bo'yicha harakatlar rejasi), manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik rejasi, mehnatni boshqarish rejasi hamda gender masalalari bo'yicha harakatlar rejasi loyiha tasdiqlash uchun ko'rib chiqilishidan avval mahalliy tillarda e'lon qilinadi. Maslahatlashuv jarayoni loyiha davomida uzluksiz davom ettiriladi: har bir tumanda ishlar boshlanishidan oldin yig'ilishlar o'tkazish, ta'sirga uchragan xonadonlar bilan yakka tartibdagi uchrashuvlar, faqat ayollar ishtirokidagi yig'ilishlar hamda har bir uchastkada ishlar boshlanishidan kamida 3 kun oldin xabarnomalar berish shular jumlasidandir. Berilgan va'dalar ijrosi yuzasidan mahalliy jamoatchilikka hisobot taqdim etib boriladi.

Shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi: Qurilish ishlari boshlanishidan oldin shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmi (SHKM) tashkil etiladi, bu loyiha ta'siriga uchragan odamlar va ishchilarga loyiha bilan bog'liq tashvishlar yoki shikoyatlarni bildirish uchun alohida, kirish mumkin bo'lgan kanallarni, jumladan, genderga bog'liq zo'ravonlik/genderga asoslangan ekspluatatsiya bilan bog'liq shikoyatlar uchun maxsus yo'lni taqdim etadi. SHKM joylarda loyihani boshqarish bo'yicha konsultant tomonidan, loyihani boshqarish idorasi nazorati ostida boshqariladi va shikoyatlar o'z vaqtida ko'rib chiqilishini ta'minlash uchun genderga bog'liq zo'ravonlik/genderga asoslangan ekspluatatsiya holatlari uchun umumiy shikoyatlar va jabrlanuvchiga yo'naltirilgan protokol o'rtasida farqlangan aniq javob berish muddatlarini qo'llaydi. SHKM qurilish va ekspluatatsiya davomida, shu jumladan nosozlikning javobgarlik muddati davomida ham faoliyat yuritadi va davom etayotgan maslahatlashuv va oshkor qilish faoliyati orqali yo'lak va aylanma yo'l bo'ylab joylashgan mahallalarga e'lon qilinadi.

Loyiha ta'siriga tushgan shaxslar loyiha bilan bog'liq har qanday masala yuzasidan shikoyat qilishlari mumkin: bevosita, telefon orqali, yozma ravishda (xat, elektron pochta, SMS yoki shikoyat shakli orqali), shikoyat qutilari orqali yoki anonim tarzda.

Shikoyatlarni mahalla raislari, tuman hokimligi vakillari, shuningdek, loyihani boshqarish idorasi va nazoratchi maslahatchi xodimlariga topshirish mumkin.

- Loyiha boshqaruvi ofisi: +998 71 207-67-68 yoki +998 71 200-02-04; info@uzavtoyul.uz.
- Murojaatlar qabul qilinganligi haqida 2 kun ichida xabar beriladi. Aksariyat murojaatlarga 5 kun ichida javob qaytariladi, murakkab holatlarni ko'rib chiqish esa 30 kungacha vaqt olishi mumkin.
- Har bir aholi punktida shikoyatlar dastlab mahalla raisi boshchiligidagi va tarkibiga Xotin-qizlar qo'mitasi vakili ham kiruvchi qo'mita tomonidan ko'rib chiqiladi. Hal etilmagan shikoyatlar loyiha darajasidagi qo'mitaga yo'naltiriladi.
- Ishchilar uchun shikoyat berishning alohida tartibi mavjud. Tazyiq yoki zo'rvonlikka oid shikoyatlar jabrlanuvchining xavfsizligi va tanlovini ustuvor biladigan alohida, maxfiy tartibda ko'rib chiqiladi.
- Shikoyat qiluvchilar istalgan vaqtda sudga murojaat qilishlari mumkin; shuningdek, loyiha doirasidagi tartib-qoidalar orqali masalani hal etishga yetarli darajada urinib ko'rganlaridan so'ng, OIIB ga (Osiyo infratuzilma investitsiya banki), jumladan, uning "Loyiha ta'siriga uchragan shaxslar mexanizmi"ga ham murojaat qilishlari mumkin.
- Hech kim shikoyat qilgani uchun jazolanishi mumkin emas.

Keyingi qadamlar:

- **Chop etish va maslahatlashuv:** AITB va uning rejalari chop etiladi va mahalla jamoalari bilan muhokama qilinadi, jumladan, milliy qoidalar talab qiladigan jamoatchilik eshituvlari o'tkaziladi.
- **Tasdiqlash:** Loyiha fuqarolik ishlari boshlanishidan oldin milliy ekologik tasdiqlash (ekologik ruxsatnoma sertifikat), daraxtlarni kesishga ruxsatnomalar va OIIBning tasdiqlash qarorini talab qiladi.
- **Himoya vositalarini yakunlash:** KHR, ekologik va ijtimoiy boshqaruv rejasi va pudratchilarning rejalari (yo'l harakati, kirish, daraxtlarni boshqarish va ekish, mehnat, ishchilar lagerlari va xavfsizlik) yakunlanadi va tasdiqlanadi.
- **Qurilish boshlanishidan oldin:** Har bir ta'sirlangan uchastkada kompensatsiya to'lanadi, aloqa ma'lumotlari joylashtirilgan shikoyat qo'mitalari tuziladi, barcha ishchilar xulq-atvor kodeksiga imzo chekadilar, oldindan tozalash tekshiruvlari o'tkaziladi va bildirishnomalar beriladi.
- **Qurilish jarayonida:** Monitoring, hisobot berish va maslahatlashuv davom etadi va shikoyatlar jarayoni ochiq qoladi.